

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Helsingin käräjäoikeuden lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2016

Yleistä

Hallinnonalan keskeinen ongelma on tuomioistuinten perusrahoituksen riittämättömyys. Saman aikaisesti hallinnonalan käytössä olevat resurssit ovat entisestään supistumassa.

Lainkäytön painopiste on 1.10.2015 voimaan tulleiden muutoksenhakua hovioikeuteen koskevien säännösten uudistamisen myötä siirtynyt entistä enemmän käräjäoikeuksiin. Uudistuksen tavoitteiden saavuttamisen välttämätön edellytys on käräjäoikeuksien toiminnan ja niiden ratkaisujen laadun selkeä parantaminen. Erityisesti tämä koskee niitä käräjäoikeuksia, jotka ovat tällä hetkellä ruuhkautuneet ja jäljessä hallinnonalan käsittelyaika- ja ratkaisutavoitteista.

Helsingin käräjäoikeudessa asioiden käsittelyajat ovat maan pisimmät. Käräjäoikeudelle tyypillistä on suuren asiamäärän lisäksi yleisestikin vaativa juttukanta. Se poikkeaa merkittävästi muista käräjäoikeuksista. Tämä koskee niin rikos- kuin riita-asioitakin. Lisäksi Helsingin käräjäoikeuden erityispiirteinä ovat lukuisat poikkeuksellisen laajat ja vaativat asiat.

Hallinnonalan henkilöstövähennyksien pääpaino ei voi olla käräjäoikeuksissa eikä varsinkaan ruuhkaisimmissa yksiköissä. Yhdenvertaisen oikeusturvan takaaminen ja voimavarojen niukkuus edellyttävät voimavarojen kohdentamista sinne, missä niitä eniten tarvitaan.

Nykytilanteesta

Helsingin käräjäoikeus on saanut kuluvalle toimintavuodelle lisäresursseja. Ne on käytetty tehokkaasti. Saamiensa lisäresurssien turvin käräjäoikeus on voinut keskittyä ratkaisemaan pitkään esitutkinnassa ja syyttäjällä viipyneitä laajoja talousrikosasioita. Myös julkisuudessa paljon esillä olleita asioita on pystytty käsittelemään ammattitaitoisesti ja ripeästi.

Nykyisillä resursseillaan käräjäoikeus on pystynyt pitämään saapuvien ja ratkaistujen asioiden määrät suurin piirtein tasapainossa. Tilanne on tältä osin sinänsä tyydyttävä. Käräjäoikeuden työtilanne on kuitenkin jo useita vuosia ollut ruuhkautunut. Mainittu tasapainotila ei johda jo olemassa olevan ruuhkan purkamiseen tai mahdollista sitä.

Huomattava on myös, että Helsingin käräjäoikeuden käsiteltäväksi on osoitettu uusia asiarhymiä. Eräät kansainväliset perheoikeudelliset asiat, jotka on käsitelty Helsingin hovioikeudessa, siirtyvät 1.1.2016 lukien käsiteltäviksi Helsingin käräjäoikeudessa. Yksin tämä edellyttää työmäärän lisäystä vastaavien lisähenkilöstöresurssien osoittamista käräjäoikeudelle. Resurssien jaossa on otettava huomioon myös vuotta 2016 koskevat erityistarpeet kuten kartelliasioden (käräjäoikeudessa on vireillä noin 1.700 ns. puukartelliasiaa) vaatima huomattava työmäärä. Lisäksi syyttäjänvirastolta saatujen tietojen mukaan sinne on syntynyt runsaan 2.000 tavanomaisen rikosasian ruuhka, jonka syyttäjänvirasto tulee purkamaan syksystä 2015 alkaen. Jutut tulevat vireille käräjäoikeudessa osin jo kuluvana syksynä ja

osin vuoden 2016 aikana. Samaan aikaan kärjäoikeudessa käsiteltävien vaativien rikosasioiden määrän oletetaan pysyvän vuonna 2016 aikaisemmalla tasollaan.

Lukuisilla Helsingin kärjäoikeudessa käsiteltävillä asioilla on kansainvälisiä liittymiä niin riita- kuin rikosasioissa. Kansainvälistyminen on muutoinkin merkittävästi lisännyt kärjäoikeuden työmäärää.

Oikeushallinnon alalla on vireillä AIPA-hanke, jonka tavoitteena on luoda yhtenäinen järjestelmä, jossa muun ohessa kärjäoikeudet käsittelevät sähköisesti kaikki lainkäyttöasiat asian vireille tulosta sen ratkaisemiseen ja arkistointiin saakka. AIPA tulee merkitsemään suurta kulttuurin muutosta kärjäoikeuksissa. AIPA on tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2016 aikana pakkokeinoasioissa ja niiden pilotointi aloitetaan keväällä 2016 nimenomaan Helsingin kärjäoikeudessa. Riita- ja hakemusasioissa AIPA on tarkoitus ottaa käyttöön vuonna 2017. AIPA on ennen kaikkea toiminnan kehittämishanke. AIPAn käyttöön ottoon valmistautuminen sekä siihen liittyvä koulutus tulevat vuoden 2016 aikana merkittävästi sitomaan kärjäoikeuden resursseja. Ne ovat poissa kärjäoikeuden ydintehtävästä, lainkäytöstä.

Helsingin kärjäoikeudessa työyhteisön ongelmana pidetään suurta työmäärää ja sen aiheuttamaa kiirettä. Myös työterveyshuolto on ollut huolissaan työuupumuksesta kärjäoikeudessa. Selvää on, että nykyisessä tilanteessa kärjäoikeuden resurssien vähentäminen vaarantaa henkilökunnan työterveyttä ja kärjäoikeuden toimintaa.

Helsingin kärjäoikeudessa on ollut alioikeusuudistuksen voimaantulosta vuodesta 1993 lukien useita määräaikaista kärjätuomarin virkoja. Tälläkin hetkellä muita kuin viransijaisina toimivia määräaikaista kärjätuomareita on 13. Tuomarityövoiman lisätarve on siten pysyvää. Kärjäoikeuden toiminnan jatkuvuuden ja ratkaisutoiminnan laadun kannalta on erityisen tärkeää, että määräaikaista virkasuhteita ei jatketa vuodesta toiseen vaan ne muutetaan vakinaisiksi tuomarinviroiksi. Voimavarojen pysyvää suuntaamista Helsingin kärjäoikeuteen tulisi toiminnan turvaamiseksi jatkaa. Kärjäoikeus viittaa tältä osin eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntoon 20/2014 vp hallituksen vuosikertomuksesta 2013.

Rikosasioista

Rikosasioissa Helsingin kärjäoikeuden osuus (vuonna 2015 13 %) koko maan vastaavista asioista on enemmän kuin väestömäärän mukainen osuus (11 %) edellyttäisi. Viimeaikaisten lukujen perusteella saapuvien rikosasioiden määrä on vuonna 2015 hieman laskenut.

Helsingin kärjäoikeudessa rikosasiat ovat riita-asioiden tapaan oikeudellisesti hankalampia ja laajempia kuin maassa keskimäärin. Helppojen rikosasioiden (kuten liikennejuopumus) osuus juttukannasta on vähäinen. Kirjallinen menettely ei myöskään ole Helsingissä toteutunut samassa määrin kuin muissa kärjäoikeuksissa. Lisäksi asiakkaiden, ennen kaikkea rikosasioiden vastaajien, tavoitettavuus on Helsingissä selkeästi heikompaa kuin muualla Suomessa.

Helsingin kärjäoikeuden ongelmana ovat olleet poikkeuksellisen laajat ja vaativat riita- ja rikosasiat, erityisesti talousrikosasiat, ja niiden kohtuuttoman pitkät käsittelyajat. Kärjäoikeus on yhteistyössä poliisin ja syyttäjien kanssa pyrkinyt uusin keinoin nopeuttamaan ja tehostamaan laajojen talousrikosasioiden käsittelyä ja harmaan talouden torjuntaa. Esitutinnan alkamisesta yli 2 vuotta vireillä olleiden asioiden lukumäärä kärjäoikeudessa on pysynyt korkealla tasolla ollen tällä hetkellä 1.295 (vuonna 2014 1.298 kpl, vuonna 2013 1.306 kpl). Näistä yli 6 kuukautta kärjäoikeudessa vireillä olleita on 1.101 (vuonna 2014 1.150 kpl). Asioita, joiden esitutinnan alkamisesta on yli 3 vuotta ja jotka ovat olleet kärjäoikeudessa vireillä yli vuoden, on 555 (vuonna 2014 584). Nämä asiat on käsiteltävä kiireellisinä.

Syyttäjänvirasto on keskittynyt laajojen talousrikosasioiden ruuhkan purkamiseen eli siis harmaan talouden juttuihin. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka saapuvien rikosasioiden määrä on hieman vähentynyt, rikosasioista käräjäoikeudelle aiheutuva työmäärä ei ole vähentynyt. Syyttäjänvirasto tulee edeltä ilmenevin tavoin purkamaan sinne kertynyttä ruuhkaa, mikä edellyttää käräjäoikeuden resurssien säilyttämistä ainakin nykyisellä tasolla.

Harmaa talous on pitkälti keskittynyt pääkaupunkiseudulle. Sen torjunta on tärkeää ja siihen liittyvät talousrikosasiat työllistävät edelleen merkittävästi Helsingin käräjäoikeutta.

Riita-asioista

Helsingin käräjäoikeuteen saapuneiden laajojen riita-asioden prosentuaalinen osuus on koko 2000-luvun ollut lähes neljännes koko maan vastaavista asioista eli merkittävästi suurempi kuin väestömäärän mukainen osuus edellyttäisi. Käräjäoikeuden käsittelemät riita-asiat ovat eri syistä (mm. oikeuspaikkasopimukset) johtuen usein myös oikeudellisesti vaativampia kuin yleensä käräjäoikeuksissa. Helsingissä käsitellään runsaasti myös ennakkotapaustuotteita asioita, esim. kartelliasioita.

Laajat ja vaativat asiat

Viimeisten (18.8.2015) selvitysten mukaan Helsingin käräjäoikeuden vähintään viikon kestävät vuonna 2015 käsitellyt ja tiedossa olevat pääkäsittelyt rikosasioissa vaativat 18 tuomarihenkilötyövuotta (vuonna 2014 16 HTV, kasvu 13 %). Riita-asioissa vastaavan HTV-määrän arvioidaan kuluvana vuonna olevan 18 HTV (vuonna 2014 14 HTV). Vuonna 2016 tilanne näyttää jatkuvan samankaltaisena.

Erityisesti riita-asioissa kolmen tuomarin kokoonpanoja on viime vuosina tarvittu vaativien asioiden ratkaisemiseen enenevässä määrin. Tällaisia asioita on käsitelty vuonna 2012 43, vuonna 2013 88 ja vuonna 2014 480 asiaa (joista noin 400 kuului samaan kokonaisuuteen). Vuonna 2015 kolmen tuomarin kokoonpanojen käyttö on edellisten vuosien tasolla (tähän mennessä toteutunut 46 asiaa).

Vahvennettujen tuomarikokoonpanojen käyttämisen tulisi oikeusturvan, oikeudenkäynnin sujuvuuden ja tehokkuuden toteutumiseksi sekä työssä jaksamisen turvaamiseksi perustua asian laatuun sekä laajuuteen. Tällä hetkellä vahvennettuja tuomarikokoonpanoja ei resurssitilanteesta johtuen ole voitu käyttää riittävästi. Vahvennetun tuomarikokoonpanon käyttäminen ei aina ole ollut mahdollista edes yli 12 pääkäsittelypäivää kestävässä oikeudenkäynneissä. Tilanne ei ole tyydyttävä.

Vahvennettujen kokoonpanojen käyttämistä tulisi vaativissa riita- ja rikosasioissa laadun parantamiseksi sekä käsittelyn tehostamiseksi lisätä. Asiaan on kiinnittänyt huomiota myös Helsingin hovioikeus suorittamassaan tarkastuksessa.

Yhteenveto

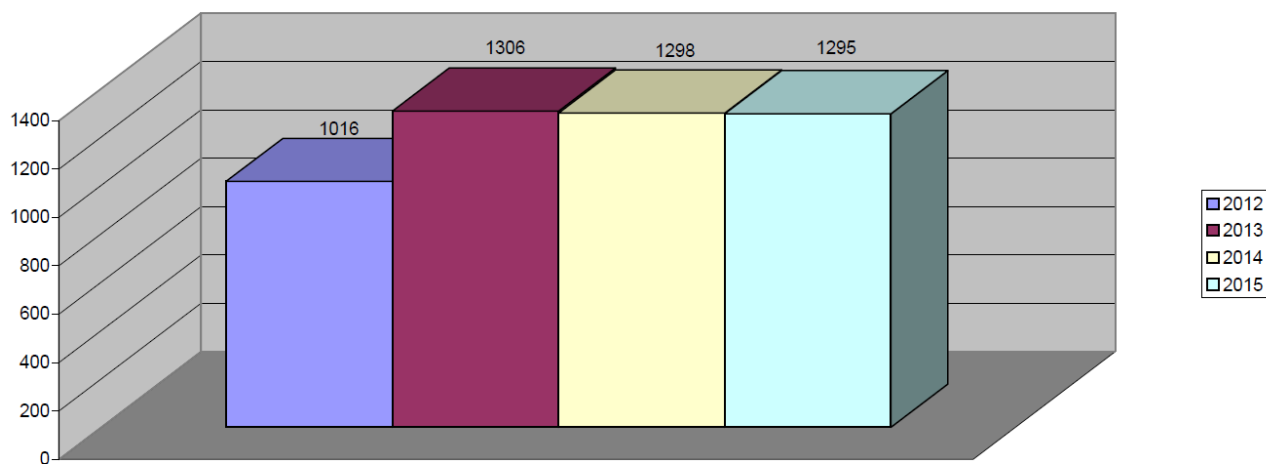
Helsingin käräjäoikeuden toimintaa on kuluvana vuonna rahoitettu Eduskunnan myöntämän lisärahoituksen turvin. Käräjäoikeus on käyttänyt saamansa määrärahat tehokkaasti. Lisärahoituksen turvin käräjäoikeuden työtilanne on saatu pidettyä hallinnassa.

Lisärahoitus Helsingin käräjäoikeudelle vuodelle 2016 on välttämätöntä. Vuonna 2016 erityisesti lainkäyttöhenkilöstön vähennykset Helsingin käräjäoikeudessa eivät ole mahdollisia. Muutoin käräjäoikeuden työtilanne muodostuu entistä vaikeammaksi. Jo tällä hetkellä Helsingin käräjäoikeuden käsittelyajat ovat useissa asiaryhmissä merkittävästi maan muita käräjäoikeuksia pitemmät. Kansalaiset eivät näin ollen etenkään laajoissa asioissa saa Helsingin

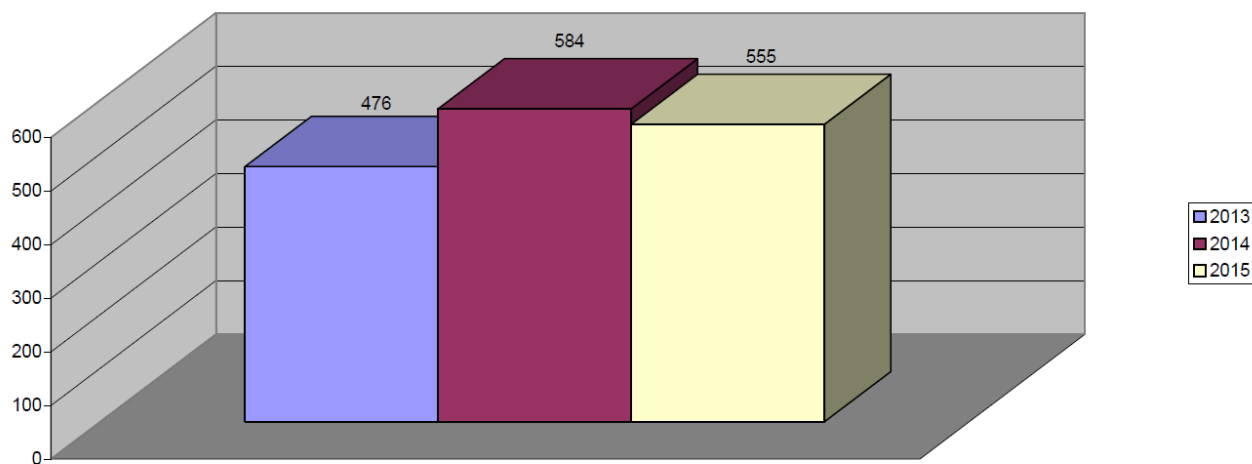
käräjäoikeudessa perustuslain heille takaamaa oikeusturvaa kohtuullisessa ajassa.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (29/2014 vp s. 2) todennut, että oikeusturvan toteuttamisesta vastaavien viranomaisten perusrahoitus on turvattava hankalassakin taloustilanteessa ja toimintamenojen vaikutukset oikeusturvaan tulee arvioida huolellisesti. Valiokunta on edelleen lausunnossaan (20/2014 vp) hallituksen vuosikertomuksesta 2013 lausunut seuraavaa: ”Valiokunta painottaa tarvetta ohjata voimavaroja alioikeuksien toiminnan turvaamiseen ja kehittämiseen. Asioiden perusteellinen ja huolellinen käsittely alioikeuksissa vähentää tarvetta muutoksenhakuun ja siten asian käsittelyn kokonaiskustannuksia. Eri-tyisen huolissaan valiokunta on ruuhkaantuneiden alioikeuksien toiminnasta. Ruuhkautuneiden alioikeuksien tilannetta on jo muutaman vuoden ajan helpotettu eduskunnan antaman lisärahoituksen turvin. Tällainen tilapäisrahoitus lisää osaltaan määrääikaisten tuomarin virkojen käyttöä, mitä ei voida pitää asianmukaisena. Valiokunta korostaa, että tuomioistuinten pitkäjänteinen toiminta tulee turvata riittävän perusrahoituksen avulla.”

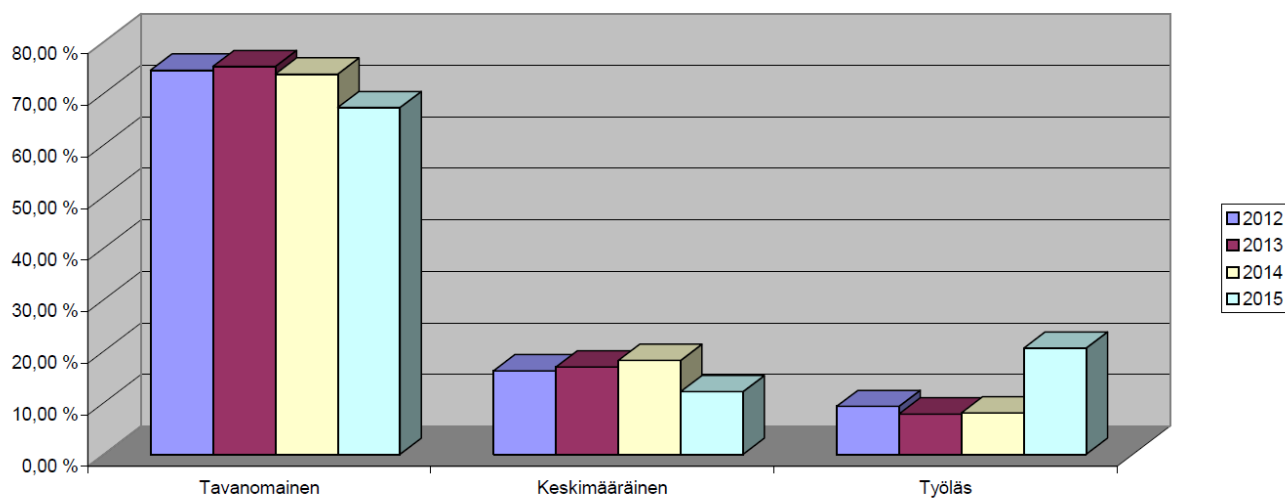
Helsingin käräjäoikeudessa vireällä olevien niiden rikosasioiden määrä, joiden esitutkinnan aloittamisesta on yli 2 vuotta (tarkasteluaika elo-syyskuu)

Niiden rikosasioiden määrä, joiden esitutkinnan aloittamisesta on yli 3 vuotta ja jotka ovat olleet Helsingin käräjäoikeudessa vireillä yli vuoden (tarkasteluaika elo-syyskuu)

Helsingin käräjäoikeuteen saapuneet riita-asiat vaativuusluokkien suhteessa (pl. summaariset asiat)

Helsingin käräjäoikeuteen saapuneet varsinaiset rikosasiat vaativuusluokkien suhteessa

